

*Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет*

**КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ, ПІДПРИЄМНИЦТВА
ТА БІЗНЕС-АДМІНІСТРУВАННЯ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

Тема: «Аналіз ефективності та шляхи поліпшення використання основних фондів підприємства»

*Спеціальність 051 «Економіка»
Освітня програма 6.051.00.06 «Економіка і бізнес»*

Завідувач кафедри: _____ / Карінцева О.І./

Керівник роботи: _____ / Лукаш О. А./

Виконавець: _____ / Щербак Н.М./

Група: _____ Епн -71

Суми 2021

Анотація

Кваліфікаційна робота викладена на 55 сторінках та містить 3 розділи. У кожному розділі є свої підрозділи. Перший розділ налічує 3 рисунки, другий розділ – 12 таблиць та 1 рисунок, третій розділ – 4 таблиці. В роботі було використано 57 літературних джерел.

Ціллю даної кваліфікаційної роботи є узагальнити початкові знання про підприємство як систему, призначену для випуску продукції на продаж, виконання робіт на замовлення та надання послуг, а також визначити ефективність використання основних фондів та основні шляхи їх підвищення. Об'єкт дослідження – СФГ «Урожай» Роменського району Сумської області. Предметом дослідження є основні фонди даного підприємства, та ефективність їх використання.

Для досягнення цілі необхідно:

- дослідити теоретичні основи ефективності використання основних виробничих фондів;
- проаналізувати ефективність використання основних виробничих фондів на прикладі підприємства СФГ «Урожай»;
- визначити основні шляхи підвищення ефективності використання основних виробничих фондів;
- зробити розрахунки та навести висновки.

Методологією кваліфікаційної роботи є статистичний, порівняльний, балансовий методи та економічно-статистичні, економічно-математичні й інші методи групування та аналізу даних.

У першому розділі надано характеристику основним поняттям досліджуваної теми, наведена класифікація основних фондів та визначено перелік основних показників і факторів їх ефективного використання. У другому розділі здійснено аналіз показників виростання основних виробничих фондів на прикладі підприємства СФГ «Урожай». У третьому розділі визначено основні шляхи підвищення ефективності використання основних виробничих фондів.

Ключові слова: виробництво, ефективність, основний фонд, показник.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ФОНДІВ.....	5
1.1 Класифікація, структура та оцінка основних фондів.....	5
1.2 Амортизація і відтворення основних фондів.....	8
1.3 Показники і фактори ефективного використання основних фондів....	11
РОЗДІЛ 2. ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ВИРОБНИЧИХ ФОНДІВ СФГ «УРОЖАЙ»	15
2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства.....	15
2.2 Структура основних фондів та фактори, що на неї впливають.....	25
2.3 Ефективність використання основних фондів.....	26
2.4 Визначення і узагальнення резервів використання основних виробничих фондів.....	28
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПОЛІПШЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ВИРОБНИЧИХ ФОНДІВ.....	35
3.1 Оптимізація структури і термінів служби основних фондів.....	35
3.2 Шляхи підвищення ефективності використання фондів	39
ВИСНОВКИ.....	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	48

ВСТУП

Кожне підприємство для здійснення діяльності має в своєму розпорядженні спеціальні споруди, будівлі, склади, силові й робочі машини та устаткування, транспортні і переробні установки, засоби механізації й автоматизації, технічне обладнання контролю, зв'язку, управління та інші основні фонди.

Основою розвитку будь-якої соціально-економічної системи є довгострокова економічна стабільна, довговічна та екологічно безпечна її діяльність [42, 43, 44, 45, 46, 47]. Особливо це важливим стає в умовах сучасних трансформаційних процесів, що притаманні сьогodнішній економіці [53, 54, 55, 56, 57]. Першочергову роль у забезпеченні цих процесів належить саме основних фондам.

Як правило, вони діють у незамінній матеріальній формі, а їх внутрішній простір служить для розміщення стаціонарних або рухомих робочих місць, здійснення різноманітних операцій, проведення ремонтів, використовується в ролі складів матеріалів чи готової продукції. Крім того, приміщення споруд і будівель повинні задовольняти вимоги техніки безпеки, санітарії, протипожежного захисту.

Отже, основні засоби - це засоби праці, що створюють умови для виконання підприємством своїх функцій і діючі протягом тривалого періоду часу при збереженні своїх споживчих властивостей. До них відносяться будівлі та споруди, обладнання, виробничий і господарський інвентар, засоби транспорту, зв'язку, інструменти, передавальні пристрої [1].

Відмінною ознакою основних засобів є те, що, по-перше, вони беруть участь в виробничому циклі протягом відносно тривалого терміну та багаторазово, однак не змінюючи своєї речовинної форми: по-друге, вартість таких фондів переноситься на витрати з виробництва товарі та послуг поступово, частинами. Структура основних фондів - питома вага кожної групи основних фондів у загальній їх вартості. Структура основних фондів може бути активною і пасивною. Активна частина основних фондів - це обладнання, транспортні засоби.

До пасивної частини відноситься будівлі, споруди, інвентар. Якщо частка активної частини в структурі основних фондів переважає, структура вважається прогресивною [48, 49, 50, 51, 52].

Якщо один об'єкт основних засобів складається з частин, які мають різний строк експлуатації, то кожна з цих частин може визнаватися як окремий об'єкт основних засобів.

Строк корисного використання (експлуатації) - це очікуваний період часу, протягом якого необоротні активи будуть використовуватись підприємством.

Метою написання роботи є вивчення економічної ефективності використання основних фондів підприємства.

Завдання даної роботи полягає в узагальненні початкових знань про підприємство як систему, призначену для випуску продукції на продаж, виконання робіт на замовлення та надання послуг, а також визначити ефективність використання основних фондів та основні шляхи їх підвищення. Ці знання відображають стан і динаміку структури, функцій і цілей виробництва з точки зору корисно-вартісних або соціально-економічних відносин.

Об'єкт дослідження – СФГ «Урожай» Роменського району Сумської області.

Предметом дослідження є основні фонди даного підприємства, та ефективність їх використання.

В процесі дослідження даної теми були використані такі методи: економічно-статистичні, економічно-математичні та інші методи групування та аналізу даних.

У процесі дослідження були використані такі методи, як метод абстрактно-логічного, за допомогою якого уточнено сутність поняття "основні засоби", визначено його роль і місце у формуванні та використанні основних засобів промислових підприємств; статистичний метод (розрахунок середніх величин, розрахунки відповідних показників, визначення темпів зростання); порівняльний метод; балансовий метод, на основі цього методу визначаються обсяги виробництва, рівень розвитку галузей.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ФОНДІВ

1.1. Класифікація, структура та оцінка основних фондів

Основні фонди - це сукупність засобів праці, що функціонують в незмінній натуральній формі протягом тривалого часу (зазвичай більше року) і переносять свою вартість на готовий продукт частинами, у міру зношення. Не належать до основних засобів та обліковуються до обігових засобів, ті, які використовуються повністю протягом періоду менше ніж 12 місяців незалежно від їх вартості, а також предмети вартістю не більше стократного розміру мінімальної оплати праці за одиницю незалежно від терміну їх корисного використання; при цьому вартість зазначених предметів приймається в розрахунок на дату їх придбання.

За своїм призначенням основні фонди підрозділяються па виробничі, тобто призначені для використання у виробничому процесі, і невиробничі, які використовуються для задоволення культурно-побутових та інших потреб працівників.

За рівнем участі у виробничому процесі основні фонди діляться на активні і пасивні. Активна частина (машини, обладнання) безпосередньо впливає на виробництво, кількість і якість продукції (послуг). Пасивні елементи (будівлі, споруди, транспорт) створюють необхідні умови для виробничого процесу.

Структура основних виробничих фондів (ОВФ) - це співвідношення окремих видів ОВФ до загальної їх вартості. Прогресивність структури ОВФ характеризується зростанням питомої ваги активної частини ОВФ.

В процесі експлуатації ОВФ зношуються. Розрізняють два види зношення ОВФ - фізичний і моральний. Під фізичним зношенням розуміють поступову втрату основними виробничими фондами своєї споживчої вартості, яка відбувається не тільки в процесі їх функціонування, але й при їх бездіяльності (руйнуванні від зовнішніх чинників, атмосферного впливу, тощо). Фізичне зношення частково відновлюється шляхом ремонту, реконструкції та модернізації.

Поряд з фізичним зношенням основні фонди зазнають також й морального зношення (знецінення). Сутність морального зношення полягає в тому, що засоби праці

знецінюються, втрачають вартість до їх фізичного зношення, до закінчення терміну своєї фізичної служби. Моральне зношення виявляється в двох формах.

1. Знецінення машин тієї ж конструкції, що випускалася і раніше, внаслідок здешевлення їх відтворення у сучасних умовах.

2. Знецінення старих, але фізично ще придатних машин внаслідок появи нових, більш технічно досконалих і продуктивних, які витісняють старі.

Процес фізичного і морального зношення має бути керованим. Основна мета управління ОВФ – недопущення надмірного фізичного й морального зношення основних фондів, особливо їх активної частини, оскільки це може призвести до негативних економічних наслідків для організації. Управління цим процесом відбувається через реалізацію певної політики відтворення основних засобів.

Облік основних фондів обумовлюється не тільки необхідністю знання того, якими основними фондами та в якому обсязі підприємство володіє, а й вимогами економіки виробництва. Це викликано тим, що частка основних фондів у загальному обсязі коштів, що знаходяться в розпорядженні підприємства, становить 70% і більше. Отже, від того, як вони використовуються, залежить розвиток (стан) його економіки.

Облік основних фондів здійснюється в натуральній і грошовій окремо для кожної групи класифікації. Для більш повної характеристики стану засобів праці слід проводити атестацію кожного робочого місця, яка представляє собою комплексну оцінку його відповідності нормативним вимогам і передового досвіду з таких напрямків, як техніко-економічний рівень, умови праці і техніка безпеки. Ця форма обліку дозволяє визначити не тільки речову структуру основних фондів, а й їх технічний рівень, скласти баланс обладнання та інше.

Облік в грошовій формі проводиться для визначення загальної суми основних фондів, їх динаміки, структури, розрахунку амортизаційних відрахувань, економічної ефективності капітальних вкладень, тобто того, без чого неможливо судити про стан економіки підприємства. Ці оцінки роблять за первісною, відновною, а також за залишковою вартістю (первісною вартістю з урахуванням зношення).

Методи оцінки основних фондів залежать від джерел їх надходження на підприємство. Так, первісна вартість основних фондів включає фактичні витрати на їх спорудження або придбання, витрати на доставку і установку, за винятком податку на додану вартість. Не включаються до фактичні витрати на придбання основних засобів

загальногосподарські витрати, крім випадків, коли вони безпосередньо пов'язані з придбанням основних фондів.

Залишкова вартість основних фондів визначається шляхом вирахування з первісної вартості суми нарахованої амортизації. Інакше кажучи, це та частина вартості основних фондів, яка не перенесена на вартість виготовленої продукції. Залишкова вартість дозволяє судити про ступінь зношеності основних фондів, планувати їх оновлення й ремонт [5].

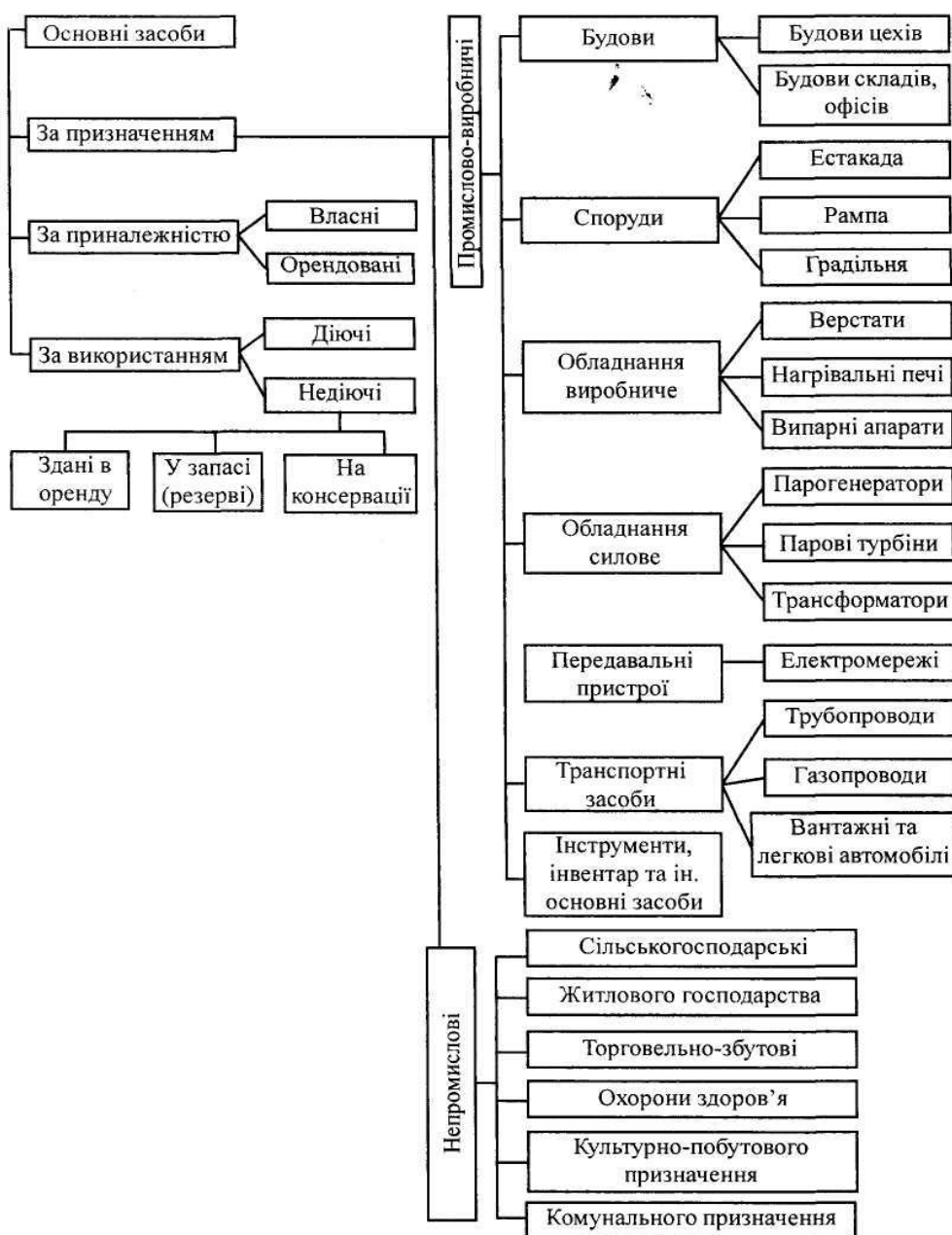

Рис. 1.1. Класифікація основних засобів за функціональним призначенням, галузевою ознакою, використанням та належністю

Рис. 1.2. Видова класифікація основних фондів.

1.2 Амортизація і відтворення основних фондів

Особливістю основних фондів є перенесення частини їх вартості на вартість готової продукції. Це перенесення відбувається таким чином, щоб за період експлуатації основних фондів відбулося їх відшкодування. Відшкодування основних фондів шляхом включення частини їх вартості у витрати на випуск продукції (собівартість) або на виконану роботу називається амортизацією (від лат. *Amortisatio* – погашення).

Вона здійснюється з метою накопичення грошових коштів для подальшого часткового або повного відновлення основних фондів. Не підлягають амортизації

об'єкти основних засобів, споживчі властивості яких з часом не змінюються (земельні ділянки і об'єкти природокористування).

В умовах ринкових відносин величина амортизаційних відрахувань має суттєвий вплив на економіку підприємства. З одного боку, занадто висока частка відрахувань збільшує розмір витрат виробництва, а отже, знижує конкурентоспроможність продукції, зменшує обсяг одержуваного прибутку і тому скорочує діапазон можливостей підприємства по його економічним рівнем розвитку.

З іншого боку, занижена частка відрахувань подовжує термін оборотності коштів, вкладених у придбання основних засобів, а це веде до їх старіння і, як наслідок, до зниження конкурентоспроможності підприємства і втрати своїх позицій на ринку.

Величина амортизаційних відрахувань є функцією багатьох змінних.

Підприємство може одночасно застосовувати декілька способів нарахування амортизації до різних груп об'єктів основних засобів, наприклад по робочим машинам - лінійний спосіб, з обчислювальної техніки - спосіб зменшеного залишку. При цьому прийнятий спосіб нарахування амортизації не можна змінювати протягом усього строку корисного використання об'єкта основних засобів.

При лінійному способі річна сума амортизації визначається за первісною вартістю об'єкта основних засобів і прийнятої нормі амортизації, обчисленої виходячи з терміну корисного використання об'єкта [8].

Норма амортизації (НА) - встановлений у відсотках розмір відрахувань по кожному виду основних фондів за календарний рік. При способі зменшеного залишку річна сума амортизаційних відрахувань визначається виходячи із залишкової вартості основних засобів на початок звітного періоду і норма амортизаційних відрахувань на основі строку корисного використання об'єкта. Таким чином, в перший рік експлуатації списується щодо більша частина вартості фонду, а надалі темп списання поступово сповільнюється.

При способі зменшеного залишку річна сума амортизаційних відрахувань визначається виходячи із залишкової вартості основних засобів на початок звітнього року та норми амортизаційних відрахувань на основі строку корисного використання об'єкта. У той же час за деякими видами основних засобів, підприємствам дозволено використання прискореної амортизації, тобто нарахування амортизації за підвищеними нормами (але не більше ніж удвічі).

Відтворення основних фондів- це складний процес, що включає наступні взаємопов'язані стадії: придбання і формування; споживання (використання); амортизація; відновлення та відшкодування.

Початковою стадією відтворення основних фондів є стадія їх придбання та формування. Для створення нового підприємства процес формування означає будівництво будівель, споруд, придбання обладнання, відповідного технологічного процесу, вартості та якості продукції. Для існуючих підприємств формування основних фондів включає перш за все такі етапи: інвентаризацію існуючих і використовуваних основних фондів з метою виявлення застарілих і зношених елементів основних фондів; аналіз відповідності існуючого обладнання технології та організації виробництва; вибір (з урахуванням конкретної специфіки виробництва і планованого обсягу продукції) обсягу і структури основних фондів. Далі йде процес перевстановлення діючого обладнання, придбання, доставка та монтаж нового обладнання [24].

Модернізація обладнання, Будівель і споруд означає їх вдосконалення та приведення у стан, що відповідає сучасному технічному і економічному рівню виробництва, шляхом їх конструктивних змін, заміни та зміцнення елементів, вузлів і деталей, оснащення новими приладами, автоматизації виробничих процесів. Модернізація покликана підвищити якість продукції, знизити витрати на виробництво.

Реконструкція фондів найчастіше може відбуватися в двох варіантах. При першому варіанті в процесі реконструкції за новим проектом відбувається розширення і перебудову існуючих споруд, цехів і т.п. При другому варіанті

замінюється і оновлюється активна частина основних фондів (машини, обладнання, прилади тощо).

Нове будівництво застосовується для організації випуску нової продукції, при диверсифікації виробництва, переміщенні виробництва на нову територію, відкритті нових природних родовищ та інше [6].

1.3 Показники і фактори ефективного використання основних фондів

Основні фонди оцінюють в натуральному вираженні для характеристики технічного складу, технічного рівня, ступеня морального і фізичного зношення, планування капітальних вкладень, розрахунку виробничих потужностей. Відомості по кожній одиниці основних фондів відображаються в облікових записах (картах).

Загальний розмір основних засобів може бути визначений виключно в грошовому вираженні. Це необхідно для розрахунку суми амортизаційних відрахувань, оподаткування, страхування.

Способи оцінки основних засобів залежать від часу їх придбання та стану.

Залежно від часу придбання розрізняють початкову і відновну вартість основних засобів, а в залежності від стану виділяють повну і залишкову (за вирахуванням зношення) вартість [11].

Первісна вартість формується в момент надходження об'єкту в експлуатацію з фактичних витрат на придбання, спорудження та виготовлення. Вона включає в себе також витрати на доставку і установку, підготовку до роботи. Первісну вартість основних фондів розраховують за формулою:

$$F_{\text{пер}} = Z_{\text{пр}} + Z_{\text{тр}} + Z_{\text{м}} + Z_{\text{ін}}$$

де $Z_{\text{пр}}$ - витрати на придбання основних фондів;

$Z_{\text{тр}}$ - витрати на транспортування основних фондів;

$Z_{\text{м}}$ - витрати на будівельно-монтажні роботи і підготовку основних фондів до роботи (пуско-наладка);

$Z_{ін}$ - інші витрати.

Відновлювальна вартість включає в себе витрати на створення (придбання) в нових (поточних) умовах. Її можна визначити трьома способами: на основі ринкової ціни; методом аналогів і за допомогою експертного методу; на основі переоцінки.

Відновну вартість на основі переоцінки можна розрахувати за наступною формулою:

$$F_{від} = K \times F_{пер}$$

де K - коефіцієнт переоцінки, який визначається на основі темпів зміни цін за період з даного устаткування або іншого елемента основних фондів;

$F_{пер}$ - первісна вартість основних фондів.

Різні об'єкти можуть бути придбані за різними цінами, особливо розрізняються в періоди інфляції. Між переоцінками основні засоби на балансі підприємства враховують за змішаною (балансовою) вартістю (оцінкою).

Переоцінка основних фондів здійснюється не частіше одного разу на рік з метою приведення вартості основних засобів до їх реальної вартості для коригування відрахувань на амортизацію та уточнення бази оподаткування підприємств. Переоцінку здійснюють на основі діючих ринкових цін з урахуванням строків придбання.

Під повною вартістю розуміють фактичну вартість введення в дію об'єктів основних фондів. Залишкова вартість являє собою ту частину вартості основних засобів, яка ще не перенесена на вироблену продукцію. Оцінюють її як різницю між первісною (або відновлювальною) вартістю і зношенням. Визначення залишкової вартості відбувається на основі прямих розрахунків зносу нормам амортизаційних відрахувань, складання дефектної відомості, експертних оцінок.

Середньорічна вартість фондів дорівнює їх вартості на початок року плюс середньорічна вартість вводяться в дію основних фондів мінус середньорічна вартість вибулих фондів. Середньорічна вартість вводяться в дію (вибулих)

основних фондів дорівнює їх вартості, помноженої на кількість місяців їх дії (або бездіяльності - для тих, що вибувають фондів) до кінця року і поділений на 12 [8].

Економічне значення кращого використання основних фондів полягає в можливості без введення потужностей виробити більший обсяг продукції і в зближенні термінів морального і фізичного зносу. На практиці прийнято аналізувати узагальнюючі й часткові показники використання основних фондів .

Узагальнюючі показники

фондовіддача- основний синтетичний показник використання основних фондів. Відображає випуск продукції з 1 грошової одиниці початкової вартості основних фондів через відношення обсягу виробленої за період (рік) продукції до середньорічної вартості основних виробничих фондів.

Фондомісткість - показник, зворотний фондовіддачі. Визначає величину основних фондів на 1 грошову одиницю випущеної продукції.

Фондоозброєність характеризує вартість основних фондів, що припадає на одного працюючого, або робітника.

Добуток фондовіддачі і фондоозброєності дорівнює *продуктивності праці*.

Часткові показники

Часткові показники характеризують рівень використання окремих елементів основних засобів, а також всіх фондів в залежності від різних факторів.

Коефіцієнт екстенсивного використання обладнання визначається відношенням фактичної кількості годин роботи обладнання до числа годин його роботи за планом і відповідає рівню використання його в часі.

Коефіцієнт інтенсивного використання обладнання визначається відношенням фактичної продуктивності основного технологічного устаткування до його нормативної продуктивності, тобто прогресивної технічно обґрунтованою продуктивності.

Коефіцієнт інтегрального використання обладнання розраховують як добуток коефіцієнтів екстенсивного і інтенсивного використання обладнання.

На рівень використання основних фондів впливає коефіцієнт змінності обладнання, який залежить від роботи устаткування по змінах протягом доби (тижня, місяця, року) [14].

Рис. 1.4. Система показників ефективності основних фондів

РОЗДІЛ 2. ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ВИРОБНИЧИХ ФОНДІВ СФГ «УРОЖАЙ»

2.1. Природно-кліматична та організаційно-економічна характеристика підприємства

Селянське (фермерське) господарство „Урожай” (надалі - СФГ „Урожай”) зареєстроване за адресою Сумська область Роменський район село Андріяшівка, вул. Горького 98А. Сільськогосподарські угіддя СФГ „Урожай” розташовані на території Андріяшівської, Василівської, Волошнівської та Ярошівської сільських рад. На території цих сільських рад розташовані села Андріяшівка, Братське, Василівка, Волошнівка, Залатиха, Чисте, Ярошівка.

Селянське (фермерське) господарство „Урожай” створено 29 квітня 1996 року Шевченком Михайлом Івановичем. За спеціальністю Шевченко М.І. - вчений агроном і на період створення господарства мав 14 років стажу за спеціальністю. Господарство створив на основі власної землі (50 га) і власного майна.

Потім в його господарство почали здавати в оренду земельні паї окремі співвласники, а з роками в оренду землю здавали цілими комплексами співвласники колективних сільськогосподарських підприємств ім. Фрунзе, „Аграрник”, ім. Кірова, „Андріяшівське”.

Відстань між господарством і районним центром становить 25 км, а відстань від господарства до обласного центра складає 125 км. Дорога від СФГ „Урожай” до районного і обласного центру має тверде покриття. Відстань від розташування господарства до найближчої залізниці, яка знаходиться в селі Біловоди, складає 13 км.

Район, де знаходиться дане господарство, це північна частина Лівобережного лісостепу. Дане розташування характеризується помірно теплим, середньо вологим кліматом, літо тепле з вагомою кількістю опадів (285-295 мм). Середня температура найбільш холодного місяця - січня складає $-7,3^{\circ}\text{C}$ до $-8,0^{\circ}\text{C}$. У літні місяці температура змінюється від $18,6^{\circ}\text{C}$ до 20°C .

Серед ґрунтів господарства найбільш розповсюджені чорноземи середньо суглинкові та суглинкові. Глибина гумусового горизонту 30-50 см, гумусу в верхньому горизонті 4 - 8 %. Поля господарства знаходяться в різних населених пунктах (ореновані), це дає можливість вирощувати велику кількість цукрових буряків, зернових, адже земля в кожному з обслуговуючих місць по різному реагує на внесення тих чи інших добрив, отже більш чи менш придатна для вирощування на ній тих чи інших культур, що дає можливість щорічно змінювати структуру сівозмін.

Станом на 1.01.2019 року господарство має 9374 га сільськогосподарських угідь, з них 9153 га ріллі, 140 га сінокосів і 80 га пасовищ, великої рогатої худоби -1022 голів, в тому числі корів - 300 голів, свиней - 864 голови, бджолосімей -338.

В рослинництві господарство вирощує зернові культури, цукрові буряки і заготовляє корми для громадського тваринництва. В тваринництві виробляє молоко, м'ясо свинини і яловичини, мед. По виробництву продукції тваринництва господарство стоїть на принциповій позиції: виробництво екологічно чистої продукції молока і м'яса без добавок і консервантів.

Господарство має 6 механізованих загонів по вирощуванню-сільськогосподарських культур, 4 молочнотоварних ферми, 2 свинотоварних ферми і 4 пасіки. Крім того в обслуговуванні цих підрозділів є 5 автогаражів, 6 ремонтних майстерень, 6 електроцехів, пилорами, механічні млини. Наявність потужної виробничої інфраструктури можна пояснити об'єднання декількох цілісних майнових комплексів бувших КСН в одну виробничу структуру.

Успіх будь-якої виробничої діяльності головним чином залежить від управління, тому що саме керівний склад розробляє і реалізує економічні, стратегічні плани направлені на подальший розвиток господарства, саме від керівного складу залежить і правильність управлінських рішень і на них лежить відповідальність за реалізацію цільової програми.

Саме від того яку політику проводить керівний склад і залежить прибутковість господарства, а значить і добробут працівників.

Вищим керівним органом системи управління СФГ „Урожай” є голова селянського (фермерського) господарства. Він самостійно вирішує який обрати напрям діяльності господарства, його спеціалізацію. Управління підприємством здійснюється відповідно до статуту підприємства на основі співвідношення засад самоврядування трудового колективу і прав власника щодо господарського використання свого майна.

Керівник підприємства керує діяльністю фірми та організовує її роботу. В цілому, у нього є три головні функції. Збільшення продуктивності праці окремих підрозділів і всього бізнесу. Створення системи мотивації для співробітників і їх професійний розвиток. Формування сприятливих умов в компанії, завдяки яким знижується ризик плинності кадрів. Лідерські якості - це запорука успіху в їх реалізації.

Заступники керівника підприємства, керівники та спеціалісти підрозділів апарату управління і структурних підрозділів призначаються на посаду і звільняються з неї керівником підприємства.

Згідно з Господарським Кодексом, а також положеннями про структурні підрозділи та іншими нормативними актами компетенція структурних підрозділів визначається підприємством самостійно.

Виробнича спеціалізація підприємства є формою суспільного поділу праці, визначає основні напрямки галузевого розвитку підприємства. Визначаючись через структуру товарної продукції научно демонструє корисність кожного виду виробництв для народного господарства в цілому. Виробничий напрямок і рівень спеціалізації СФГ “Урожай” визначимо за даними таблиці 2.1.

Як видно з таблиці 2.1, підприємство спеціалізується, в основному, на виробництві продукції рослинництва, а саме - на виробництві зернових культур і цукрового буряка. На долю яких припадає в середньому за 5 останніх років 83,2% всієї суми основної товарної продукції. Причому, цей факт є стабільним в розрізі кожного досліджуваного періоду. І навіть якщо питома сума випуску від реалізації цих двох основних поступово зменшується з 95% до 79% (в 2019 році), вони залишаються визначаючими, а певні зміни в структурі товарної продукції можна пояснити, що з роками підвищується товарний потенціал окремих галузей тваринництва.

Динаміка структури товарної продукції сільськогосподарського виробництва СФГ “Урожай”

Продукція	2015р.		2016р.		2017р.		2018р.		2019р.		В середньому за 5 років	
	тис.грн	%	тис.грн	%	тис.грн	%	тис.грн	%	тис.грн	%	тис.грн	питома вага, %
Зернові і зернобобові	1082	32,9	1463	35,3	3795	45,0	3198	29,1	7086	48,0	3325	39,9
Цукрові буряки	2025	61,6	2334	56,3	3392	40,1	5769	52,5	4502	30,5	3604	43,3
Інша продукція рос-ва	16	0,5	31	0,8	56	0,7	26	0,2	77	0,5	41	0,5
Разом по рослинництву	3123	95,0	3828	92,4	7243	85,8	8993	81,8	11665	79,0	6970	83,7
Вирощування ВРХ	10	0,3	51	1,2	138	1,6	426	3,9	686	4,6	262	3,2
Вирощування свиней	14	0,4	5	0,1	22	0,3	303	2,8	488	3,3	167	2,0
Молоко	103	3,1	203	4,9	946	11,2	1179	10,7	1794	12,1	845	10,1
Інша продукція твар-ва	39	1,2	56	1,4	91	1,1	85	0,8	143	1,0	83	1,0
Разом по тваринництву	166	5,0	315	7,6	1197	14,2	1993	18,2	3111	21,0	1357	16,3
Всього	3289	100,0	4143	100,0	8440	100,0	10986	100,0	14776	100,0	8327	100,0

Наприклад, таких як скотарство, продукція якого в структурі товарообігу збільшується з 3,4 до 16,7%. Таким чином підприємство має буряко-зернову спеціалізацію, з поглиблюючим розвитком з роками молочного скотарства. Остання ж хоча і нарощує позиції у виробництві і товарообороті, але є і буде залишатися допоміжною галуззю.

Фермерське господарство працює над збільшенням робочих місць. В даний період створено 375 робочих місць, а в напружений період сільськогосподарських робіт ще створюється 250 робочих місць. Забезпечуються належні умови праці, видача спецодягу і безкоштовне харчування для окремих категорій працівників.

Оплата праці проводиться в залежності від виробленої продукції та матеріальних затрат на виробництво продукції, тобто від валового доходу підприємства.

Слід відмітити, що господарство відноситься до типів господарств з різко вираженою спеціалізацією, так як питома вага кожного з основних видів продукції займає понад 30% кожного.

Що стосується раціональності підбору основних і додаткових галузей, то можна говорити про повну відповідність останніх одна одній. Спеціалізація, що склалася у господарстві відповідає умовам лісостепової зони. Побічна продукція рослинництва використовується на корми і підстилку в галузі тваринництва. А тваринницька галузь є джерелом виробітку органічних добрив, без яких неможливе в сучасних умовах виробництво цукрових буряків і зернових.

Земельний фонд господарства використовується дуже інтенсивно, про що свідчить велика питома вага ріллі в площі с/г угідь. У господарстві на сьогодні в недостатній мірі вносяться органічні добрива. Більшість ріллі середньо забезпечена фосфором та калієм.

В даний період господарство орендує 2210 земельних паїв і 2460 майнових паїв на суму 6 млн. грн. Співвласники майнових паїв здали в оренду майно комплексом. За оренду земельних і майнових паїв господарство розраховується на 100 відсотків і своєчасно.

Господарство має власні основні засоби на суму 2,9 млн. грн.

За останні роки з нової техніки господарство придбало 5 ґрунтообробних агрегатів АГ-2,4, УДА-4,5- 6 шт, 5 плугів, 4 культиватори і зернозбиральний комбайн “Славутич”. Також проведено реконструкція корівника на 200 головомісць, свинарника-відгодівельника на 1000 головомісць і свинарника-маточника на 500 головомісць.

Таблиця 2.2

Динаміка та структура сільськогосподарських угідь господарства

Види	Роки										Відхилення 2019 до 2015	
	2015р.		2016р.		2017р.		2018р.		2019р.			
	га	%	га	%	га	%	га	%	га	%	+/-	%
Всього с/г угідь, в т. ч.	2260	100,0	3351	100,0	3778	100,0	9371	100,0	9373	100,0	+6022	+179,6
рілля	2054	90,9	3351	100,0	3560	94,2	9151	97,7	9153	97,7	+5802	+173
сінокоси	206	9,1	-	-	138	3,7	140	1,5	140	1,5	+140	+140
пасовища	-	0,0	-	-	80	2,1	80	0,9	80	0,9	+80	+100

Для будь-якого сільськогосподарського підприємства головним засобом виробництва є земля. Земля є просторово обмеженою, тому необхідно ефективно її використання. Для господарства досить важливим є використання землі за призначенням. Розглянемо склад та структуру сільськогосподарських угідь СФГ “Урожай”.

З таблиці 2.2 видно, що за досліджувані роки загальна площа сільськогосподарських угідь збільшилась на 6022 гектара. Це пов'язано з тим, що господарство розростається, збільшує обсяги виробництва постійно приєднуючи земельні паї громадян. Люди, які мали свої паї та Державні акти на землю заключили договір з господарством на оренду їх паю.

При чому почавши з 1996 року господарювати з 50 га землі до 2015 року щорічно межі землекористування збільшувались майже в геометричній прогресії (в середньому на 400 га на рік).

Стрімке збільшення спостерігається в 2019 році, а вже два останні відрізняються від попередніх незмінністю. В структурі с/г угідь домінуючу роль відіграє рілля, це й закономірно з огляду на структуру товарної продукції, 90% якої належить галузі рослинництва, продукції сільських товарних культур (зернових і цукрового буряку). В 2015 році в структурі земельних угідь за рахунок пайових наділів з'явилося 220 га природніх сінокосів і пасовищ.

Проаналізувавши динаміку чисельності робітників та їх рівень використання, ми можемо стверджувати, що в господарстві приділяється увага здійсненню заходів щодо покращення ефективності використання робочої сили.

Для досягнення високих показників розвитку виробництва велике значення має рівень господарства і озброєності праці основними фондами. Матеріально-технічна база, її структура і якість становить основу аграрного сектора економіки.

В господарстві відбулося збільшення показника фондозабезпеченості та фондоозброєності. Можна відмітити, що темпи росту фондоозброєності перевищують темпи росту фондозабезпеченості, це говорить про те, що в господарстві є умови для збільшення продуктивності праці.

Таблиця 2.3

Динаміка забезпечення СФГ “Урожай” основними фондами та ефективність їх використання

Показники	Роки					Відхилення (2019 р. до 2015р.),%
	2015р.	2016р.	2017р.	2018р.	2019р.	
Фондозабезпеченість	22,04	20,54	35,23	25,02	32,14	145,82
Фондоозброєність	2,49	3,42	6,02	6,70	7,64	306,87

Фондомісткість	0,18	0,19	0,21	0,25	0,26	144,44
Фондовіддача	5,47	5,34	4,66	4,00	3,84	73,06

Фондомісткість зросла на 44,44%, так у 2015 році для виробництва одної гривні валової продукції було використано 0,18 гривень основних фондів, а в 2019 -0,26 гривень відповідно, фондівіддача, як показник ефективності використання основних засобів зменшився, що можна пояснити збільшенням їх вартості, що підтверджується зростанням показників забезпеченості і озброєності на фоні стрімкого збільшення чисельності працюючих і площі угідь.

Ефективність і інтенсивність використання ресурсів підприємства і рівень забезпечення ними виробничої програми в значній мірі обумовлюють рівень основних економічних показників діяльності підприємства.

Будь-яке господарство, бажає отримати високі прибутки повинно розглядати людину як головний фактор досягнення успіху. Розглянемо забезпеченість господарства трудовими ресурсами та ефективність їх використання.

Чисельність робітників по господарству збільшилась на 139 чол., що становить 158,9%. На це вплинуло розширення виробництва продукції рослинництва та введення в 2015 році нової галузі – тваринництва, яка теж набирає з роками розвитку. Нестачі в забезпеченні робочої сили виробничої програми немає, що обумовлюється загальною незалежністю сільського населення.

Щодо трудової активності, то кількість відпрацьованих днів одним робітником в цілому по господарству збільшилось на 63 дні, по галузі рослинництва у 2019 році відпрацьовано на 51 день більше ніж у 2015 році, і незважаючи на те в середньому одним тваринником відпрацьовано на 24 дні менше, але в цілому рівень трудової активності виробничого персоналу підвищився, оскільки лише в галузі тваринництва від строкових на 33,5 л. – днів більше.

Як підтвердження високої трудової активності працівників є збільшення коефіцієнту використання робочого часу. Причому реальний фонд робочого часу не скориговано на сезонну залежність полеводів.

Збільшення виробітку валової продукції одним середньорічним робітником свідчить про збільшення продуктивності праці.

Таблиця 2.4

Динаміка чисельності працівників та ефективність їх використання

Показники	Роки					Відхилення (2019-2015)	
	2015р.	2016р.	2017р.	2018р.	2019р.	+/-	+%
Середньорічна чисельність робітників всього, чол.	236	196	350	385	375	+139	+58,9
в т. ч.: в рослинництві	204	163	189	220	220	+16	+7,8
в тваринництві	32	33	161	165	155	+123	+384,4
Відпрацьовано одним робітником всього, днів	170	218	237	270	233	+63	+37,1
в т. ч.: в рослинництві	149	203	200	267	200	+54	+34,2
в тваринництві	303	292	281	273	279	-24	-7,9
Коеф. використання робочого часу	0,62	0,79	0,86	0,98	0,85	+0,23	+37,1
Вироблено ВП на 1 середньорічного робітника, тис. грн.	18,2	28,01	26,8	29,3	38,7	+20,5	+112,6
в т. ч.: в рослинництві	19,7	31,3	42,2	42,4	46,3	+26,6	+135,0
в тваринництві	8,6	12,2	8,8	11,8	12,1	+3,5	+40,7

Показник валової продукції збільшився на 237,1%. Це зумовлене нових галузей, як рослинництва так і тваринництва, збільшенням обсягів с/г виробництва. Розмір валової продукції на 100 га сільськогосподарських робіт по роках має стабільно високий рівень, причому виражена тенденція до збільшення говорить про те, що незважаючи на розширення земельних угідь темпи росту

виробництва домінують. Збільшення показника валової продукції на 1 робітника говорить про підвищення продуктивності праці.

Таблиця 2.5

Динаміка основних економічних показників діяльності господарства

Показники	Роки					Відхилення (2019 – 2015)
	2015р.	2016р.	2017р.	2018р.	2019р.	
ВП в співставних цінах	4301,8	6204,0	9387,3	11282,0	14500,0	+237,1
<i>На 100 га с/г угідь</i>	109,6	164,2	100,2	120,4	154,7	+41,1
<i>На 1 робітника</i>	18,2	28,1	26,8	29,3	38,7	+112,6
Товарна продукція:	4128,0	5795,7	10822,0	11465,3	13251,0	+221
<i>На 100 га с/г угідь</i>	105,2	153,4	115,5	122,3	141,4	+34,3
<i>На 1 робітника</i>	17,5	26,2	30,9	29,8	35,3	+106,9
Валовий прибуток:	945,0	2335,0	2694,0	981,7	2522,0	+166,8
<i>На 100 га с/г угідь</i>	24,1	61,8	28,8	10,5	26,9	+12,1
<i>На 1 робітника</i>	4,0	10,6	7,7	2,6	6,7	+67,5
Чистий прибуток:	406,0	1622,0	1650,0	492,0	2585,0	+536,8
<i>На 100 га с/г угідь</i>	10,3	42,9	17,6	5,3	27,8	+169,9
<i>На 1 робітника</i>	1,7	7,3	4,7	1,3	8,7	+411,8
Рентабельність,%	12,8	46,9	20,3	4,7	23,5	+10,7

Показник товарної продукції збільшився в 11 раз, він збільшується більш швидкими темпами ніж показник валової продукції, що говорить про збільшення рівня товарності продукції і зростання цін реалізації.

Загалом основні економічні показники господарської діяльності у 2019 році порівняно з 2016 значно зросли. Про успішний розвиток господарства свідчать показники фінансової результативності господарювання, рівень

загальної рентабельності виробництва, який в 2019 році становив 23,5%, що на 10,7% та 18,8% більше порівняно з 2015 і 2018 роками відповідно.

2.2. Структура основних фондів та фактори, що на неї впливають

Структура основних фондів — це питома вага їх процентного співвідношення за певними ознаками в загальній вартості. Виробничу потужність підприємства визначають промислово-виробничі фонди. Від кількості, вартості, технічного рівня, ефективності використання основних виробничих фондів значною мірою залежать кінцеві результати діяльності підприємства: виробництво продукції, її собівартість, прибуток, рентабельність, стійкість фінансового стану [13].

Розглянемо структуру основних виробничих фондів підприємства 2017 – 2019 роки (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Динаміка і структура основних виробничих фондів

Показники	2017 р.		2018 р.		2019р.		Відхилення 2019 до 2017	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	+/-	%
	Будинки, споруди, передавальні пристрої	6993	82,5	6970	80,0	7078	83,8	85
Машини та обладнання	743	8,8	899	10,3	934	11,1	191	125,7
Транспортні засоби	355	4,2	333	3,8	402	4,8	47	113,2
Інструменти, прилади, інвентар	31	0,4	29	0,3	35	0,4	4	112,9
Робоча і продуктивна худоба	358	4,2	478	5,5	-	-	-358	
РАЗОМ	8480	100,0	8709	100,0	8449	100,0	-31	99,6

На основі даних таблиці 2.6 слід відмітити, що вартість основних виробничих фондів у 2019 році в порівнянні з 2017 роком зменшилася на 31 тис.

грн., або на 0,4%. Це відбулося за рахунок виведення робочої і продуктивної худоби зі складу основних виробничих фондів і включення їх в окрему статтю в балансі підприємства: «Довгострокові біологічні активи». Вартість же машин та обладнання за досліджуваний період зросла на 191 тис. грн., або на 25,7%, будинків, споруд та передавальних пристроїв – на 85 тис. грн., що склало 1,2%, транспортних засобів – на 47 тис. грн., або на 13,2%, інструментів, приладів, інвентарю – на 4 тис. грн., або на 12,9%.

В структурі основних виробничих фондів найбільшу питому вагу займає пасивна їх частина - будівлі, споруди та передавальні пристрої. Якщо в 2017 р. їх частка становила 82,5%, то в 2019 р. – 83,8%, тобто зросла на 1,3%. Позитивним є збільшення питомої ваги машин та обладнання за аналізований період на 2,3%.

Зобразимо зміну вартості фондів графічно.

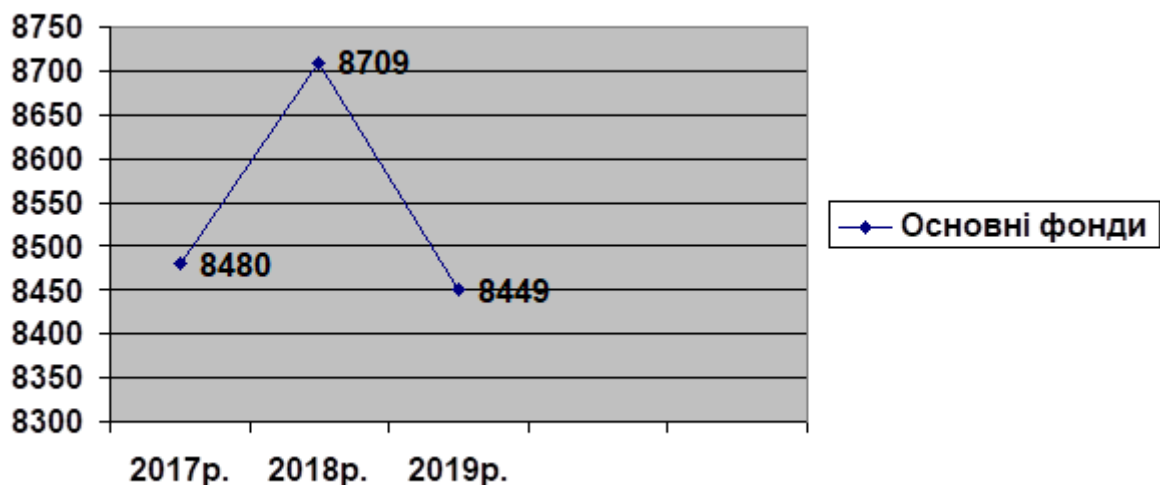

Рис. 2.1 Динаміка вартості фондів підприємства

2.3. Ефективність використання основних фондів

Економічна визначеність виробничих фондів витікає з кругообігу засобів підприємства. В ході свого руху одна частина засобів підприємства постійно знаходиться у сфері виробництва, друга – у сфері обороту. Засоби виробництва, які функціонують у сфері виробництва, створюють виробничі фонди. При тому засоби підприємств створюють основні фонди, а предмети праці – оборотні

фонди. Розпізнаною особливістю основних фондів, які складають найбільшу частину необоротних матеріальних активів підприємства, є своєрідність перенесення ними вартості на готовий продукт, що обумовлено характером функціонування засобів праці у виробничому процесі.

Основні фонди являють собою частину виробничих фондів у вигляді сукупності засобів праці, які беруть участь у процесі виробництва протягом тривалого періоду, зберігаючи при цьому свою натуральну форму і властивості, а також переносячи свою вартість на вартість готового продукту частинами, у міру спрацьовування [25].

Для детального аналізу показників використання основних фондів розглянемо наступну таблицю 2.7.

Маючи ясне представлення про роль кожного елемента основних фондів у виробничому процесі, фізичному і моральному їх зносі, факторах, що впливають на використання основних фондів, можна виявити методи, напрямки, за допомогою яких підвищується ефективність використання основних фондів і виробничої потужності підприємства, забезпечує зниження витрат виробництва і ріст продуктивності праці [6].

Аналізуючи дані таблиці 2.7 можна сказати, що в 2019 р. в порівнянні з 2017 р. ефективність використання основних фондів підвищилася, так як фондодіддача зросла на 0,134грн., фондоозброєність на 33,78 тис. грн./чол., а фондомісткість зменшилась на 0,742 грн.. Такі зміни відбулися в результаті збільшення вартості валової продукції на 1137 тис. грн. при одночасному зменшенні середньорічної вартості основних виробничих фондів на 23 тис. грн., середньорічної чисельності працівників на 62 чол. та незмінній площі с/г угідь.

Джерелами простого і розширеного відтворення основних засобів є власні, позичкові і залучені кошти та цільові надходження і благодійні внески.

Головним джерелом відтворення основних засобів в Іванівській дослідно – селекційній станції є амортизаційні відрахування і прибуток.

Підприємство не акумулює амортизаційні відрахування у спеціальному амортизаційному фонді, а здійснює просте і розширене відтворення в міру

потреби за рахунок наявних власних або зовнішніх джерел фінансування.

Таблиця 2.7

Аналіз показників використання основних фондів

Показники	Роки			Відхилення(+;-)
	2017р.	2018р.	2019р.	
Середньорічна вартість основних фондів, тис. грн.	8602	8595	8579	-23
Вартість валової продукції, тис. грн.	3119	3809	4256	1137
Середньорічна чисельність працівників, чол.	160	116	98	-62
Площа с.-г. угідь, га	2119,5	2119,5	2119,5	0
Фондовіддача, грн.	0,363	0,443	0,496	0,134
Фондомісткість, грн.	2,758	2,256	2,016	-0,742
Фондоозброєність, тис. грн./чол.	53,76	74,09	87,54	33,78
Фондооснащеність, тис. грн./100 га	405,85	405,52	404,77	-1,09

На практиці роботи підприємства продовжує здійснюватися поточний ремонт. При поточному ремонті усувають дрібні несправності, які виявляються в ході повсякденної експлуатації основного засобу (трактори та інше обладнання), при якому об'єкт практично не вибуває з експлуатації, а його технічні характеристики не змінюються, проводять роботи по систематичному і своєчасному огляду основних засобів від передчасного зношення шляхом проведення профілактичних заходів [27].

2.4. Визначення і узагальнення резервів використання основних виробничих фондів

Поліпшення використання основних виробничих фондів означає, що за мінімальної їх величини збільшується виробництво продукції, зростає маса

чистого прибутку або темпи збільшення цих видів ефекту випереджають подальше підвищення фондооснащеності виробництва.

Справжній власник не допустить, щоб його техніка, будівлі, споруди, транспорт, земля і інші біологічні необоротні активи використовувались не раціонально.

В цих умовах для подальшого поліпшення використання основних засобів підприємства необхідно розрахувати і узагальнити економічні резерви по кожній складовій основного виробничого капіталу.

Підсумовуючи вищесказане слід відмітити, що існує багато напрямів поліпшення використання тракторного парку в ФГ «Урожай». Перш за все, це установлення його раціональної структури, забезпечення тракторів необхідним шлейфом робочих машин, раціональне комплектування тракторних агрегатів, підвищення кваліфікації механізаторів та вдосконалення їх матеріального стимулювання, поліпшення технічного обслуговування та проведення своєчасних і якісних ремонтів, удосконалення організації виробничих процесів тощо.

Необхідно підвищувати змінну продуктивність тракторних агрегатів за рахунок повного використання конструктивної ширини захвату агрегату, раціонального формування середньо змінної швидкості і робочого часу зміни.

Для зниження собівартості умовного еталонного гектара поряд з підвищенням продуктивності тракторних агрегатів, економно витратити ПММ, своєчасно проводити сервісне і технічне обслуговування, не використовувати (мінімально використовувати) трактора на транспортних внутрішньогосподарських перевезеннях.

Чим більше відпрацьовано кожним трактором машино-днів і виконано нормо-змін, тим вище коефіцієнт змінності, тим більшим буде за інших однакових умов його річний в умовних еталонних гектарах [31].

Залежність продуктивності тракторів за показником річного виробітку від інтенсивності їх використання можна визначити за формулою:

$$P_B = M_z * K_z * B_{Mz}, \text{ де}$$

Рв – річний виробіток тракторів,

Мз- кількість відпрацьованих одним трактором машино-днів,

Кз- коефіцієнт змінності,

Вмз – виробіток на одну машино-зміну.

Таким чином, підприємство втрачає результати від зменшення відпрацьованих одним трактором за рік машино-днів в кількості 114.5 умовних еталонних гектар, а в розрахунку на загальну кількість тракторів виконаний обсяг робіт можна було б збільшити на 3778.5 умовних еталонних гектарах, це зайнятість більше ніж двох еталонних тракторів, враховуючи, що економічні витрати на один трактор складають 119.3 тис грн., економія по підприємству може скласти 238.6 тис грн.

Таблиця 2.8

Розрахунок резервів впливу факторів на річний виробіток МТП

Показник	2017	2019	Відхилення, +/-
Відпрацьовано 1м трактором машино-днів	201.3	187.5	-13.8
Коефіцієнт змінності	1.0	1.12	+0.12
Виробіток на 1 машино-зміну, ум.ет.га	3.18	7.41	+4.23
Річний виробіток, ум.ет.га	641.0	1558.1	+917.1
Зміна річного виробітку за рахунок зміни:			
-відпрацьованих машино-днів	X	1672.6	-114.5
-коефіцієнта змінності	X	1389.4	+168.7
-виробітка за 1 зміну	X	667.7	+890.4

Крім того, недоцільно було використовувати час тракторів в декількох змінах, додатково нараховувати заробітну плату змінному трактористу-машиністу, тоді як одним трактором відпрацьовано машино-днів менше норми.

Тракторний парк доцільно використовувати для вантажів 3-4 класів, або на поганих дорогах і коротких відстанях (поле-ферма, ферма-поле) для транспортування соломи, гною тощо. За інших однакових умов, нормативно доведено, що собівартість тони перевезень тракторним транспортом в 1.5-2 рази вища, ніж автомобільним.

Враховуючи зміну структури тракторного парку в бік збільшення питомої ваги менш потужних тракторів, зменшився середній нормативний змінний виробіток на 1 умовний еталонний трактор з 11.97 до 8.89 умовних еталонних гектарів. Проте, незважаючи на підвищення виробничої продуктивності умовного трактора від 2.19 до 5.85 умовних еталонних гектара, норма виробітку в 2019 році виконана лише на 0.7, а виходячи з цього, недовантажено до норми 467 умовних еталонних гектари, на які понесені умовно-постійні витрати.

Таблиця 2.9

Розрахунок резерву підвищення інтенсивності використання МТП

Показники	2017	2018	2019
Середньорічна наявність фізичних тракторів, шт.	14	28	33
Наявність умовних еталонних тракторів, шт.	24	32.8	42
Середньо змінний нормативний виробіток на 1 трактор (2:1)	1.71	1.17	1.27
Нормативний змінний еталонний виробіток на 1 умовний еталонний трактор	11.97	8.9	8.89
Фактичний змінний виробіток, ум.ет. га	2.19	4.73	5.85
Коефіцієнт виконання норм виробітку	0.2	0.6	0.7
Денний виробіток	0.27	0.85	0.93

На кожному аграрному підприємстві з урахуванням його конкретних умов необхідно розробляти і впроваджувати заходи, спрямовані на підвищення потенційних можливостей щодо збільшення виробництва сільськогосподарської продукції з кожного гектара сільськогосподарських угідь і голови продуктивної худоби, які вважаються виробничими фондами і за рахунок агрономічних, технічних, зооветеринарних і організаційно-економічних заходів підвищують свою віддачу [15].

Проведені в другому розділі розрахунки дозволяють виявити резерви зменшення втрат в галузі за рахунок зменшення накладних витрат, пов'язаних з реалізацією продукції і управлінням в галузі скотарства.

Таблиця 2.10

Розрахунок резервів ефективності використання МТП за рахунок зменшення транспортних робіт

Показники	2017	2018	2019
Загальний виробіток МТП, ум ет га	15385	45376	65440
в т.ч. на транспортних роботах	1485	6806	13088
% непродуктивного використання тракторів	9.7	15.0	20.0
Собівартість 1 умовного еталонного гектара	132.25	101.81	76.57
Собівартість 1 тоно-км	0.82	0.78	0.31
Втрати продуктивності МТП, ум ет га на 1 ум трактор	62.2	207.8	311.6
На МТП, ум ет га	1393	5784	10470

Таблиця 2.11

Розрахунок додаткової економічної ефективності в молочному скотарстві

Показники	2017	2018	2019	В середньому за 3 роки
Виробнича собівартість 1	119.29	123.79	131.96	125.01

ц, грн.				
Повна собівартість 1 ц, грн.	114.90	175.67	190.97	160.51
Різниця між виробничою і повною собівартістю реалізації молока, грн.	+5.61	+51.88	+59.01	+34.50
Всього додаткового доходу	x	x	x	4343.5
Фактичні збитки	x	x	x	2340.0
Додатковий резерв	x	x	x	2003.5

В землекористуванні підприємства є теж певні резерви, пов'язані з незайнятістю орних земель господарства.

Виникає питання про необхідність оренди землі, підприємством, якщо її певна частина не задіюється в господарський оборот. В середньому, за 2017-2019 роки підприємство недоотримує з цієї причини 2264.6 тис грн. Вальної продукції та 600.3 тис грн. чистого доходу.

Для підвищення ступеня ефективності сільськогосподарського виробництва і подальшого його розвитку необхідним є достатність його забезпечення виробничими фондами і рівня прибутку на кожен грошову одиницю функціонуючих виробничих фондів.

Таблиця 2.12

Розрахунок економічних резервів від удосконалення використання земельних угідь

Показники	2017	2018	2019	В середньому за три роки
Не використовується земель в господарському обороті, га	200.0	707.0	1908.9	938.6
Отримано чистого прибутку на 100 га угідь	227.8	83.1	39.7	116.9

Отримано валової продукції, грн.	178.0	312.8	221.4	237.4
Недоотримано чистого прибутку, тис грн	455.6	587.5	757.8	600.3
Недоотримано валової продукції, тис грн	356.0	2211.5	4226.3	2264.6

Проведені нами у цього розділі розрахунки дають підґрунтя для прогнозування та розробки шляхів підвищення економічної ефективності використання основних виробничих фондів у фермерському господарстві «Урожай» Роменського району Сумської області.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПОЛІПШЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ВИРОБНИЧИХ ФОНДІВ

3.1. Оптимізація структури і термінів служби основних фондів

Розвиток сільського господарства передбачає послідовне кількісне зростання і якісне оновлення основних фондів, підвищення забезпеченості ними в межах нормативної потреби.

Поліпшення використання основних фондів сприяє збільшенню виробництва сільськогосподарської продукції, підвищенню продуктивності праці та фондівіддачі. Рівень економічної ефективності використання основних фондів залежить від природноекономічних умов, забезпеченості господарств трудовими ресурсами та інших факторів [10].

Основними шляхами підвищення економічної ефективності використання основних фондів є:

1. Поліпшення використання і підвищення родючості землі па основі хімізації і меліорації земель, охорони її від водної і вітрової ерозії, впровадження природоохоронних технологій та збереження навколишнього середовища.

2. Підвищення врожайності сільськогосподарських культур і продуктивності тварин, поліпшення якості продукції на основі застосування кращих сортів культур і порід тварин, а також інтенсивних технологій.

3. Впровадження комплексної механізації і автоматизації сільськогосподарського виробництва, ресурсозберігаючих та безвідходних технологій, що забезпечує раціональне і комплексне використання виробничих ресурсів, сировини і енергії. За рахунок усунення втрат на всіх стадіях сільськогосподарського виробництва, поліпшення зберігання й реалізації виробленої продукції продовольчий фонд країни можна збільшити на 20—25 %.

4. Раціональне використання машинно-тракторного парку за рахунок збільшення змінного і річного виробітку, підвищення ефективності і якості механізованих робіт на основі раціонального співвідношення силових і робочих

машин, забезпечення їх комплектності і комплексності.

5. Якнайповніше використання продуктивного потенціалу худоби і птиці за рахунок забезпечення повноцінної годівлі та створення належних умов утримання.

Вартість будівель у галузях тваринництва становить близько половини вартості основних виробничих фондів. Підвищення економічної ефективності тваринницьких приміщень та їх обладнання забезпечується інтенсивним і повним використанням продуктивного потенціалу тварин.

6. Удосконалення структури основних виробничих фондів. Збільшення частки машин, обладнання, транспортних засобів і продуктивної худоби сприяє збільшенню виробництва сільськогосподарської продукції, зростанню фондівіддачі.

7. Забезпечення оптимального співвідношення основних і оборотних фондів. При нестачі матеріальних оборотних засобів у процесі сільськогосподарського виробництва знижується ефективність використання основних фондів. Так, нестача кормів у тваринництві призводить до зниження продуктивності тварин і фондівіддачі основних фондів галузі [26].

Співвідношення основних фондів і оборотних засобів залежить від зональних особливостей, спеціалізації виробництва, рівня фондозабезпеченості та інших факторів. Ефективність використання виробничих фондів може досягти найвищого рівня, якщо на 1000 грн. вартості основних фондів призначення припадає 500—750 грн. оборотних фондів. Таке співвідношення основних і оборотних фондів є оптимальним.

З метою оцінки можливостей економічного розвитку ФГ «Урожай» необхідно узагальнити всі виявлені нами резерви.

Таблиця 3.1

Узагальнення резервів підвищення ефективності функціонування
господарства

Економічні резерви	Розрахунок	Сума резерву, тис грн
Доведення фактичного обсягу виконаних робіт до норми виробітку	4670 ум.ет.га *76.57	357.6
Зменшення обсягу транспортних робіт, виконуваних МТП до оптимального	10470 ум.ет.га *76.57	201.7
Доведення фактично відпрацьованих машино-днів до планового	3778.5 ум.ет.га *76.57	238.6
Всього резервів	x	797.9
Фактичні витрати		5011.0
Витрати з урахуванням резерву		4213.1
Розрахункова собівартість 1 ум.ет.га	4213.1:65440	65.38
Фактична собівартість 1 ум.ет.га	5011:65440	76.57

Таким чином, враховуючи всі резерви підвищення продуктивності тракторних агрегатів, а в умовних еталонних гектарах це 18918 одиниць в розрахунку на весь парк тракторів, можна здешевити собівартість умовного еталонного гектара на 11.19 грн. сума 797.9 тис грн. спричинила підвищення виробничих витрат, які відобразили на собівартість всієї виробленої продукції.

Таблиця 3.2

Узагальнення вартісних резервів підвищення ефективності використання
основного капіталу

Резерви	Сума
Резерви за рахунок оптимізації витрат в молочному скотарстві	2003.5
Оптимізація витрат при експлуатації МТП	797.9
Залучення не використовуваних земель в господарський оборот	600.3
Нераціональне використання залучених фінансових інвестицій	337.8
Разом, фінансових резервів, тис грн.	3737.5
Фактична рентабельність, %	30.9
Норма прибутку, %	18.8
Розрахункова норма прибутку, %	22.9
Розрахункова рентабельність, %	36.9
Фактична фондвіддача	215.4
Розрахункова фондвіддача	242.7

Отже, враховуючи резерви за визначеними в результаті дослідження напрямками підвищення економічної ефективності виробничо-господарської діяльності в питаннях використання основних виробничих фондів, фінансова і продуктивна віддача від останніх зростає, а саме норма прибутку – на 4.1 %, рентабельність – на 6.0 %, фондвіддача – на 11.6 %.

3.2. Шляхи підвищення ефективності використання фондів

Економічний рух основного капіталу, як відомо, підпорядковується загальним закономірностям відтворення, які в значній мірі зазнають впливу змін, що відбуваються в сучасному світі. Основний капітал, як і будь-яка об'єктивна реальність, еволюціонує під впливом різних факторів і тенденцій, головні з яких необхідно проаналізувати [28].

У зв'язку з цим в науковій літературі існує два напрямки з вивчення інформації в системі виробничого (економічного) потенціалу підприємства (господарства країни). Перша група авторів аналізує інформацію як окремий елемент, як один з ключових ресурсів, що є серйозним самостійним напрямком дослідження. Друга група авторів вивчає інформацію як складову частину інших елементів виробничого потенціалу. І дійсно, практично з кожного елемента потенціалу можна виділити інформаційну складову.

Продуктивність будь-якого знаряддя праці є ні чим іншим як кількістю закладеної в них пов'язаної і структурованої інформації. Виділимо основні функції інформації в складі основного капіталу:

– провідна функція - цю функцію інформація виконує, якщо виступає в якості предмета праці, а, отже, і продукту праці, тобто, коли основним капіталом (засобом праці) є обчислювальна техніка;

– допоміжна функція - в цьому випадку інформація не є основним продуктом і предметом праці, а виступає або в якості супутнього товару, або супутнього елемента в процесі виробництва. В даному випадку обчислювальна техніка не є основним знаряддям праці, і її роль полягає в обробці інформаційної складової;

– посередницька функція - забезпечує можливість взаємодії між засобом праці і людиною. Підвищення технічної складності засобів праці збільшує і їх інформаційну ємність, що в подальшому змінює склад і структуру системи основних фондів. Це в свою чергу ускладнює взаємодію знаряддя праці і

працівника, і тут роль інформації полягає в тому, щоб максимально оптимізувати і спростити контакт людини і засоби праці;

– статистична функція - в сучасних умовах появи складної техніки інформаційного суспільства значно підвищилася ступінь актуальності регулярного проведення моніторингу та контролінгу на підприємствах. Особливо це необхідно при вирішенні питань своєчасного та якісного оновлення техніки, розробки цільової комплексної програми оптимізації роботи обладнання;

– функція мобільного розосередження робочого місця, яка все більше проявляється в сучасних умовах подальшої автоматизації і роботизації виробництва. Завдяки сучасним засобам оперативного зв'язку працівникові не обов'язково постійно бути присутнім на робочому місці. Він може одночасно керувати декількома технологічними процесами, використовуючи легкі і компактні персональні комп'ютери, стільниковий зв'язок.

У вітчизняній економіці склалася нераціональна галузева структура основного капіталу, яка стає одним з перешкод для активізації відтворювальних процесів і успішного економічного розвитку. Це підтверджується показниками низької інноваційної активності підприємств і, незважаючи на невелике зростання, малою кількістю створених і використовуваних нових технологій. Тут потрібне проведення ефективної державної промислової політики, яка враховує тенденції формування та розвитку технологічних укладів (рівнів). В якості практичних кроків необхідно, в першу чергу, позбавитися від застарілого і зношеного обладнання та здійснити оптимальне оновлення активної частини основного капіталу на новій якійсній основі, що реалізує впровадження і використання нових технологій і технологічних принципів.

Розглянувши основні групи факторів, що впливають на відтворення і генезис сучасного основного капіталу, можна зробити наступні висновки. По-перше, ці фактори взаємопов'язані між собою і в подальшому їх вплив на загальний процес виробництва буде все більш взаємодіє. По-друге, для того, щоб вплив цих факторів на економіку і суспільство було позитивним і ефективним,

необхідно забезпечити інноваційний напрямок їх практичної реалізації, що припускає вкладення коштів, що забезпечує відтворення основного капіталу на новій якісній основі, зміну поколінь техніки і технології. По-третє, інноваційний розвиток системи основного капіталу безпосередньо пов'язано як з проблемами інвестування оновлення фондів, так і з процесами глобалізації, позиціонуванням України у світовій економічній системі.

Головні шляхи поліпшення основних фондів аналізованого підприємства наступні:

- екстенсивний шлях;
- інтенсивний шлях;
- інтегральний шлях;
- вдосконалення видової структури основних фондів підприємства;
- підвищення частки виробничого обладнання;
- технічна реконструкція підприємства і окремих установок;
- підвищення відбору цільової продукції від сировини і глибини переробки;
- скорочення терміну введення нового обладнання та машин;
- ліквідація зайвого обладнання і запасів резервного обладнання;
- підвищення професійної кваліфікації кадрів.

Як видно з табл. 3.3, після останнього року експлуатації комбайна його залишкова незамортизована вартість при застосуванні методу А становить 22,64 тис. грн, а методу Б — 48,61 тис. грн. Цю вартість можна розглядати як ліквідаційн. Проте підприємство може і не передбачати ліквідаційної вартості (це спостерігається, наприклад, у країнах Західної Європи). В такому разі залишкову вартість основного засобу на початок передостаннього року розподіляють порівну між передостаннім і останнім роками. В нашому прикладі (варіант А) річна сума амортизації за дев'ятий і десятий роки становить тепер не 10,97 і 7,91 тис. грн, а відповідно — по 20,6 тис, грн ($41,21 ; 2 = 20,6$).

Таблиця 3.3

Визначення річної суми амортизації на комбайн різними методами

Рік	Залишкова вартість на початок року, тис, грн		Норма амортизації, %		Річна сума амортизації, грн.		Залишкова вартість на кінець року, тис. грн	
	а	б	а	б	а	б	а	б
1	452,73	452,73	25,9	20,0	117,20	90,55	335,53	362,18
2	335,53	362,18	25,9	20,0	86,86	72,44	248,68	289,75
3	248,68	289,75	25,9	20,0	64,41	57,95	184,30	231,80
4	184,30	231,80	25,9	20,0	47,71	46,36	136,59	185,44
5	136,59	185,44	25,9	20,0	35,36	37,09	101,23	148,35
6	101,23	148,35	25,9	20,0	26,20	29,67	75,03	118,68
7	75,03	118,68	25,9	20,0	19,42	23,74	55,61	94,94
8	55,61	94,94	25,9	20,0	14,39	18,99	41,21	75,96
9	41,21	75,96	25,9	20,0	10,67	15,19	30,54	60,76
10	30,54	60,76	25,9	20,0	7,91	12,15	22,64	48,61

Вибір методу нарахування амортизації впливає на суми, відображені у фінансовій звітності, включаючи суми активів, а також операційну і чистий прибуток. Це, в свою чергу, впливає на різні фінансові коефіцієнти, в тому числі оборотність основних засобів, загальну оборотність активів, операційну рентабельність, операційну рентабельність активів і рентабельність активів.

Найбільш часто використовуваний метод прискореної амортизації - це метод зменшеного залишку (або метод зменшення залишку, англ. 'Diminishing balance method'), при якому сума амортизаційних витрат за період розраховується як деяка процентна частка від балансової вартості (тобто від

первісної вартості за вирахуванням накопиченої амортизації на початок періоду).

Таблиця 3.4

Визначення річної суми амортизації на зернозбиральний комбайн різними методами

Рік	Залишкова вартість на початок року, тис. грн		Норма амортизації, %		Річна сума амортизації, грн.		Залишкова вартість на кінець року, тис. грн	
	В	Г	В	Г	В	Г	В	Г
I	430,09	430,09	10,0	18,2	43,01	78,20	387,08	351,89
2	430,09	430,09	10,0	16,4	43,01	70,38	344,07	281,52
3	430,09	430,09	10,0	14,5	43,01	62,56	301,07	218,96
4	430,09	430,09	10,0	12,7	43,01	54,74	258,06	164,22
5	430,09	430,09	10,0	10,9	43,01	46,92	215,05	117,30
6	430,09	430,09	10,0	9,0	43,01	39,10	172,04	78,20
7	430,09	430,09	10,0	7,3	43,01	31,28	129,03	46,92
8	430,09	430,09	10,0	5,5	43,01	23,44	86,02	23,46
9	430,09	430,09	10,0	3,6	43,01	15,64	43,01	7,82
10	430,09	430,09	10,0	1,8	43,01	7,82	—	—

При збільшенні строку експлуатації зменшуються постійні витрати, насамперед за рахунок амортизаційних відрахувань, що в свою чергу сприяє зниженню собівартості виконаних робіт, а отже, і виробленої продукції. Але при цьому зростають ремонтно-експлуатаційні витрати, що призводить до підвищення собівартості продукції (послуг).

При використанні виробничого методу сума амортизаційних витрат за

період розраховується на основі частки продуктивності активу за період, в порівнянні із загальною розрахунковою продуктивністю активу (обсягом продукції) протягом терміну його корисного використання.

Витрати на амортизацію при цьому розраховуються як амортизована величина, помножена на обсяг продукції за період, і поділена на розрахунковий обсяг продукції протягом строку корисного використання активу.

Аналогічно компанія може оцінити амортизовану величину на одиницю виробленої продукції і розрахувати амортизаційні витрати як амортизаційну величину на одиницю виробленої продукції, помножену на обсяг виробництва за період.

Незалежно від використовуваного методу амортизації балансова вартість активу не повинна зменшуватися нижче розрахункової ліквідаційної вартості.

У багатьох країнах компанії повинні використовувати одні і ті ж методи амортизації, як для фінансової, так і для податкової звітності. У деяких інших країнах, включаючи США, компанії не зобов'язані використовувати один і той же метод амортизації для фінансової звітності та податків.

При використанні різних методів амортизації для фінансової і податкової звітності прибуток до оподаткування в звіті про прибутки і збитки та оподатковуваний прибуток у податковій декларації можуть відрізнятись.

Хоча утворені різниці в кінцевому підсумку відновлюються, оскільки загальна амортизація однакова незалежно від часу її визнання у фінансовій звітності в порівнянні з податковим обліком, протягом окремих періодів різниці в балансовому звіті будуть відображатися як так звані відкладені податки.

Наприклад, якщо компанія використовує лінійну амортизацію для фінансової звітності та метод прискореної амортизації для цілей оподаткування, у фінансовій звітності компанії будуть вказані нижчі витрати на амортизацію і більш високий прибуток до оподаткування в 1-й рік у порівнянні з витратами на амортизацію та оподатковуваним прибутком в податковій звітності.

Істотні розрахункові оцінки, необхідні для розрахунку амортизації, включають строк корисного використання активу (або його загальну виробничу

потужність за весь строк корисного використання) і його очікувану ліквідаційну вартість в кінці цього терміну корисного використання.

Більш тривалий строк корисного використання і більш висока очікувана ліквідаційна вартість зменшують суму щорічних витрат на амортизацію в порівнянні з більш коротким терміном корисного використання і більш низькою очікуваною ліквідаційною вартістю.

ВИСНОВКИ

Економічне значення основних фондів полягає в тому, що вони є мірилом розвитку процесу праці на залізничному транспорті, формують ступінь комплексної механізації та автоматизації виробництва, забезпечують якісне і своєчасне виконання робіт і цим визначально впливають на продуктивність праці.

В умовах ринкової економіки підприємства, як правило, не акумулюють амортизаційні відрахування у спеціальному амортизаційному фонді з цільовим реноваційним призначенням, а здійснюють просте і розширене відтворення в міру потреби за рахунок наявних власних або зовнішніх джерел фінансування. Проте підприємство може ввести в практику своєї діяльності закріплення фінансових ресурсів за формами відтворення основних засобів. В економічній літературі виділяють таких три форми їх відтворення:

- підтримання основних засобів у придатному для експлуатації стані без зміни їх первісної корисності. Для цієї мети може створюватися фонд ремонтних робіт;

- реновація основних засобів, тобто заміна фізично і морально зношених основних засобів новими нерідко з кращими технічними характеристиками. Джерелом цієї форми відтворення є амортизаційні відрахування, надходження від реалізації потриманих основних засобів;

- розширене відтворення основних засобів на існуючій та новій технічній основі (здійснення модернізації, переоснащення виробництва). Воно здійснюється за рахунок прибутку підприємства і частково амортизаційних відрахувань, а також позичкових і залучених коштів

Основними шляхами підвищення економічної ефективності використання основних фондів є:

1. Поліпшення використання і підвищення родючості землі па основі хімізації і меліорації земель, охорони її від водної і вітрової ерозії, впровадження природоохоронних технологій та збереження навколишнього середовища.

2. Підвищення врожайності сільськогосподарських культур і продуктивності тварин, поліпшення якості продукції на основі застосування кращих сортів культур і порід тварин, а також інтенсивних технологій.

3. Впровадження комплексної механізації і автоматизації сільськогосподарського виробництва, ресурсозберігаючих та безвідходних технологій, що забезпечує раціональне і комплексне використання виробничих ресурсів, сировини і енергії. За рахунок усунення втрат на всіх стадіях сільськогосподарського виробництва, поліпшення зберігання й реалізації виробленої продукції продовольчий фонд країни можна збільшити на 20—25 %.

4. Раціональне використання машинно-тракторного парку за рахунок збільшення змінного і річного виробітку, підвищення ефективності і якості механізованих робіт на основі раціонального співвідношення силових і робочих машин, забезпечення їх комплектності і комплексності.

5. Якнайповніше використання продуктивного потенціалу худоби і птиці за рахунок забезпечення повноцінної годівлі та створення належних умов утримання.

Вартість будівель у галузях тваринництва становить близько половини вартості основних виробничих фондів. Підвищення економічної ефективності тваринницьких приміщень та їх обладнання забезпечується інтенсивним і повним використанням продуктивного потенціалу тварин.

6. Удосконалення структури основних виробничих фондів. Збільшення частки машин, обладнання, транспортних засобів і продуктивної худоби сприяє збільшенню виробництва сільськогосподарської продукції, зростанню фондівіддачі.

7. Забезпечення оптимального співвідношення основних і оборотних фондів. При нестачі матеріальних оборотних засобів у процесі сільськогосподарського виробництва знижується ефективність використання основних фондів. Так, нестача кормів у тваринництві призводить до зниження продуктивності тварин і фондівіддачі основних фондів галузі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року.-К.: Право, 1996.- 28с.
2. Закони України з питань агропромислового комплексу. Верховна Рада України IV скликання (інформаційне видання)/ За заг. ред. Голови Комітету ВР України з питань аграрної політики та земельних відносин І.Томича. – К.: Авіцена, 2006. – 408с.
3. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» від 23.09.99 № 1105-XIV, Ж. „Налоги і бух облік” № 4, 2000. - [Офіційне видання]
4. Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» від 21.12.2010 р. // ВВР. — 2011. — № 26. - С. 218.
5. Закон України « Про охорону прав на сорти рослин» // ВВР. – 1993.- №21.- ст.218.
6. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств/ В.Г Андрійчук// Екон. Підпр.-2002. – С.245-249.
7. Андрійчук В. Г., Боброва О. Г. Обґрунтування методики оцінки процесу відтворення основних фондів // Агроінком. — 2009. — № 7.
8. Борисова Вікторія Анатоліївна. Економічне відтворення природного ресурсного потенціалу АПК [Електронний ресурс] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. екон. наук : спец. 08.07.02 "Економіка сільського господарства і АПК" / В. А. Борисова. – Миколаїв, 2003. – 39 с.
9. Бутнік-Сіверський О.Б. Економіка інтелектуальної власності. / О.Б. Бутнік-Сіверський // Конспект лекцій для студентів спеціалістів 7.000002 “Інтелектуальна власність”, - К.: 2011, - 296 с.

10. Волинський В.П. Аналіз основних засобів /Волинський В.П. // Аналіз господарської діяльності сільськогосподарських підприємств: Підручник. – К., 2009. – 250с.
11. Володіна С. А. Проблеми питання обліку основних засобів/ С.А. Володіна //ВісникСНАУ:Фінанси і кредит. – 2007.- Вип.2. – С.462-465
12. Демчук Н.І. Фінансове забезпечення інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки // Інвестиції: практика та досвід. – 2008. - №7. – С.8-10.
13. Іваннікова Г.О. Економічний аналіз основних фондів в АПК та шляхи їх оновлення / Г.О. Іваннікова // Вісник Сумського ДАУ. Сер. Фінанси і кредит. – 2007. - №2. – С.22-24.
14. Єгоров І.Ю. Науковий та інноваційний потенціал України у міжнародних статистичних порівняннях: [монографія] / І.Ю. Єгоров, І.А. Жукович, Ю.О. Рижкова. – К.: ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2010. – 156 с.
15. Колишкіна Н.І Особливості інвестиційної діяльності в сільському господарстві // Інвестиції: практика та досвід. – 2008. - №13. – С.9-11.
16. Костенко В.В. Удосконалення обліку основних фондів – необхідність здійснення процесів відтворення./ В.В. Костенко // Статистика України. – 2009. - №1. – С.73-75.
17. Левченко В. І., Бондаренко М. П., Штукін М. О. Науково обґрунтована система ведення сільського господарства Сумської області / В. І. Левченко, М. П. Бондаренко, М. О. Штукін та ін. – Суми: Козацький вал, 2011. – 662 с.
18. Лончакова В. Поліпшення основних фондів. Весь бухгалтерський та податковий облік. / В. Лончакова // Все про бухгалтерський облік. – 2008. - №82. – С.4-7.
19. Мазуркевич І. О. Особливості формування складу та структури основних засобів підприємств/ І.О. Мазуркевич.// Формування ринкових відносин. – Київ., - 2008. – С. 93-97

20. Машини та обладнання АПК [Електронний ресурс] : конспект лекцій для студ. 2 курсу напряму підготовки 6.100101 «Енергетика та електротехнічні системи в агропромисловому комплексі» денної форми навч. / укл. : М. Я. Довжик, В. М. Зубко. - Суми : СНАУ, 2011. – 84 с.
21. Мельник В.М. Аналіз використання основних виробничих фондів. // Мельник В.М. Основи економічного аналізу. – Навч. посібник. – К., «Кондор» - 2009. – С.55-66.
22. Ривак О.С. Інвестиційна діяльність в агропромисловому комплексі України // Економіка АПК. – 2008. - №1. – С. 76-84.
23. Назарбаева Р. Улучшение основных средств. / Р. Назарбаева // Вестник бухгалтера и аудитора Украины. - №17, сен. – 2007. – С.7-10.
24. Несветова С. В. Формування і реалізація інвестицій в галузі АПК [Електронний ресурс] / С. В. Несветова, А. І. Мельниченко // Вісник Сумського національного аграрного ун-ту : науковий журнал. – Сер. «Економіка і менеджмент» / Сумський НАУ. – Суми, 2010. – Вип. 5/1(39). – С. 85-89.
25. Основні засоби: [Весь номер присвячений темі] // Все про бух. облік. – 2011. - №32. – С.4-62.
26. Пасько О.В. Відтворення основних засобів аграрних підприємств (на прикладі Сумської області) [Електронний ресурс] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.07.02 "Економіка сільського господарства і АПК" / О. В. Пасько. - Суми, 2005. - 15 с.
27. Петрович Й.М., Кій А.Ф., Семенов О.М. Економіка підприємства: Підручник / Й.М. Петрович, А.Ф. Кій, О.М. Семенов // Львів – Новий-Світ, 2004. - 680с.
28. Покропивний С.Ф. Економіка підприємства: Підручник / С.Ф. Покропивний // Київ, КНЕУ - 2011. - 528с.
29. Попович П.Я. Економічний аналіз суб'єктів господарювання: Підручник / П.Я. Попович // Тернопіль, «Економічна думка», 2012.- 319с.

- 30.Протопопова В.О., Полянський А.Н. Економіка підприємства: Підручник / В.О. Протопопова, А.Н. Полянський // Київ - ЦУЛ – 2012. - 431с.
- 31.Полятикіна Л. І. Методологічні основи використання та удосконалення структури джерел відновлення основних фондів. / Л.І. Полятикіна // Вісник СНАУ:Фінанси і кредит. – 2008.- Вип.1. – С.175-180
- 32.Руснак П.П. Економіка сільського господарства/Підручник.//П.П. Руснак, В.В. Жибко, М.М. Рудий, А.А. Чалий.; За ред. П.П. Руснака.– К.: Урожай, 2010.–С.5-8.
- 33.Савицька Г.В.. Аналіз використання основних засобів. //Г.В. Савицька// Економічний аналіз діяльності підприємства: Навч. посібник. – К.,«Знання» - 2009. – С.178-203.
- 34.Строченко Н.І., Мазій І.М. Капітальні вкладення в народне господарство України: проблеми та перспективи [Електронний ресурс] / Н. І. Строченко, І. М. Мазій // Вісник Сумського національного аграрного ун-ту : науковий журнал. – Сер. «Економіка і менеджмент» / Сумський НАУ. – Суми, 2010. – Вип. 6/1(41). – С. 143-146.
- 35.Фіщук О.М. Організаційно-економічні аспекти підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва // Збірник наукових праць Луганського НАУ. Сер. Економічні науки. Вип. 14. Т.1: мат. міжнародної науково-практичної конференції// О.М.Фіщук. 2012 – С. 67-68.
- 36.Чуб, Юлія Володимирівна. Управління нематеріальними активами підприємств АПК [Електронний ресурс] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.04 "Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)" / Ю. В. Чуб. - Суми, 2010. - 20 с
- 37.Офіційний сайт Головного управління статистики в Сумській області <http://www.sumy.ukrstat.gov.ua>
- 38.Дерев'янка, Ю. М., Лукаш, О. А., & Дериколенко, О. М. (2012). Фактор часу у закордонних економічних дослідженнях. Механізм Регулювання

- Економіки, 58(4), 169–174.
<http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/34276>
39. Дерев'янку, Ю. М., Лукаш, О. А., & Старченко, Л. В. (2013). Вдосконалення підходів до оцінювання вартості компанії. Механізм Регулювання Економіки, 62(4), 93–99.
<http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/37693>
40. Derev'yanko, Y., Lukash, O., & Marchenko, T. (2016). Companies' Innovative Development Trends in the Green Economy. Механізм Регулювання Економіки, 74(4), 77–85. <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/66416>
41. Derev'yanko, Y., Lukash, O., Shkarupa, O., Melnyk, V., & Simonova, M. (2020). Greening Economy vs Greening Business: Performance Indicators, Driving Factors and Trends. International Journal of Global Environmental Issues, 19(1/2/3), 217–230. <https://doi.org/10.1504/IJGENVI.2020.10037584>
42. Економіка енергетики : підручник / за ред. Л. Г. Мельника, І. М. Сотник. – Суми: Університетська книга, 2015. – 378 с. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/45315>
43. Сотник І.М. (2016) Мотиваційні механізми дематеріалізаційних та енергоефективних змін національної економіки : монографія / за заг. ред. доктора екон. наук, проф. І. М. Сотник. – Суми : Університетська книга, 2016. – 368 <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/80197>
44. Экономика развития: учебное пособие / под ред. д.-ра экон. наук, проф. Л. Г. Мельника, канд. экон. наук А. Вик. Кубатко. Сумы : «Университетская книга», 2017. 352 с. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/80184>
45. Melnyk L., Sommer H., Kubatko O., Rabe M., Fedyna S. (2020). The economic and social drivers of renewable energy development in OECD countries. Problems and Perspectives in Management, 18(4), 37-48. doi:10.21511/ppm.18(4).2020.04
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/82719>
46. Melnyk L.G., Kubatko O. (2017) The impact of green-innovations on environmental quality and energy resource consumption. International economic

- relations and sustainable development : monograph / edited by Dr. of Economics, Prof. O. Prokopenko, Ph.D in Economics T. Kurbatova. – RudaŚląska :Drukarnia i Studio GraficzneOmnidiumю 272 p. ISBN 978-83-61429-11-1
- 47.The effects of the management of natural energy resources in the European Union / V. Voronenko, B. Kovalov, D. Horobchenko, P. Hrycenko // Journal of Environmental Management and Tourism. – Craiova: ASERS Publishing, 2017. – Vol. 8, Issue Number 7(23), P. 1410-1419. Available at: <https://journals.aserspublishing.eu/jemt/article/view/1777>
- 48.Економіка підприємства : підручник / за заг. ред. д.е.н., проф. Л. Г. Мельника. - Суми : Університетська книга, 2012. - 864 с. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/80106>
- 49.Карінцева, О. І., Харченко, М. О., Пономарьова, Г. С. Підвищення ефективності бізнес-процесів на виробничому підприємстві // Механізм регулювання економіки. 2020. № 4. С. 58-69. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/83754>
- 50.Сотник І. (2018) Підприємництво, торгівля та біржова діяльність / І. Сотник, Л. Таранюк. – К.: Універсальна книга, 2018. – 572с. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/80114>
- 51.Мельник Л. Г., Карінцева О. І. (2021) Економіка і бізнес : підручник / за ред. Л. Г. Мельника, О. І. Карінцевої. Суми : Університетська книга, 2021. 316 с. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/83721>
- 52.Kubatko, O. V., Chortok, Y. V., Honcharenko, O. S., Nechyporenko, R. M., & Moskalenko, I. M. (2019). Studying Features of Vehicle Type Selection by Trade and Logistics Enterprise. Mechanism of economic regulation. – 2019. – №3. – С. 73–82. <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/76448>
- 53.Мельник Л. Г., Карінцева О. І., Кубатко О. В., Сотник І. М., Завдов'єва Ю. М. Цифровізація економічних систем та людський капітал: підприємство, регіон, народне господарство // Механізм регулювання економіки. 2020. № 2. С. 9-28. DOI: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/82236>

54. Мельник, Л., Ковальов, Б. (2020). Проривні технології в економіці і бізнесі (Досвід ЄС та практика України у світлі III, IV, і V промислових революцій). Сумський державний університет, с. 180. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/79621>
55. Melnyk L. H., Derykolenko O. M., Mazin Yu. O., Matsenko O. I., Piven V. S. Modern Trends in the Development of Renewable Energy: the Experience of the EU and Leading Countries of the World // Механізм регулювання економіки. 2020. № 3. С. 117-133. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/81810>
56. Melnyk, L., Dehtyarova, I., Kubatko, O., Karintseva, O., & Derykolenko, A. (2019). Disruptive technologies for the transition of digital economies towards sustainability. *Economic Annals-XXI*, 179(9-10), 22-30. doi: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/85476>
57. Melnyk, L., Matsenko, O., Dehtyarova, I. & Derykolenko, O. (2019). The formation of the digital society: social and humanitarian aspects. *Digital economy and digital society*. T. Nestorenko & M. Wierzbik-Strońska (Ed.). Katowice: Katowice School of Technology. [in Ukrainian]. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/74570>